

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Yeni ve Eski Ders Kitabında Milli Bilinç Kavramının Toplumsal Hafıza Çerçevesinde İncelenmesi

Alev Şahin Karbuz¹

Özet

Bu çalışma, ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. Sınıfında okutulmak üzere Millî Eğitim Bakanlığı'nca hazırlanan en son 2023- 2024 yılları arasında okutulan kitap ile 2024-2025 eğitim öğretim dönemi maarif modeline göre Millî Eğitim Bakanlığınca hazırlanan ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. Sınıflarında okutulacak olan Sosyal Bilgiler ders kitaplarının incelenmesidir. Bu amaçla, söz konusu ders kitaplarında yer alan ünite ya da öğrenme alanları ele alınıp, kitap inceleme çalışması örneği olarak incelenmiştir. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinde doküman incelemesi yoluyla yapılmıştır. Elde edinilen bulgular sonucunda Sosyal Bilgiler dersinin milli bilinç kazandırmadaki önemi kitaplarda yer alan çeşitli yollarla (resim, etkinlik vb.) öğrenciye kazandırılmasının amaçlandığı görülmüştür. Milli bilinç kavramlarının toplumsal hafıza unsurlarına varmak amacıyla 2023-2024 kitabında daha çok Ülkem, kültürüm ve tarihim bölümünde yer alırken 2024-2025 kitabında ise Ortak mirasımız öğrenme alanında benzer semboller, günler ya da şahsiyetlerle verilmeye çalışılmıştır.

1. Giriş

TDK sözlüğünde bellek olarak yer alan Hafıza, Arapça bir kökeni olmakla birlikte hıfz sıfatından türemiştir ve hıfzeden yani koruyan, saklayan anlamlarına gelmektedir. “Hafıza, insanların geçmişte yaşadıkları tecrübeleri kaydeden, yeni durumlarda birikimine başvuru ve yaşanan şimdiki zamanı da etkileyen zihinsel sistemdir.” (Akın, 2015:70). Hafızasını kaybeden insanların bulundukları günde yaşarken zorlanmaları ya da umutsuz, amaçsız kalmaları hafızanın yaşanan zamana etkisindendir. Bugünü yaşayabilmemiz geçmişte yaşantılarımızla mümkündür. İnsanların olduğu gibi topluluk ya

1 alevce.alaz@gmail.com, ORCID 0009-0001-9441-0611

da milletlerinde ortak hafızaları vardır. Ve bu hafızaları sayesinde geçmiş ile gelecek bağıni kurarlar (Connerton, 1989). Geçmişin izleriyle ilişkili hatırlamalar, hafızanın nerede ve nasıl oluştuğunun da açıklanmasını gerekli kılmaktadır. Hafıza sadece olaylardan oluşan anılar topluluğu değildir; inşa edilen bir yapıt, işlenen bir kilim, söylenen bir türkü, yıllar öncesinin kahramanlıklarını anlatan bir destan ya da insan ürünü olmaktan öte savaşın geçtiği bir ova da olabilir. Her birey, referans aldığı toplumsal normlarla şekillendirdiği farklı hatıralara göre öğrenilmiş tarihi yeni imgelerle ve farklı şekilde yeniden kurar (Bulut, 2023). Hangi mevsim olursa olsun Sarıkamış dendiğinde üşüdüm demekte zorlanılıyorsa millet olarak hafızamız acılarda da birlikteliğini sürdürüyor demektir. Hafızalar olmaksızın grup kimliklerinin birbirlerinden ayrılması ve gruplar arası ilişkilerin anlamlandırılması son derece güçtür (Climo vd., 2002). Bir faktöre bağıli olarak hissedilen duygular, farklı gruplar da zıt olurken benzer, yakın ya da ortak köklerden gelenlerde birbirine daha benzeyen duygular yaşanmasına sebep olabilir. Toplumsal hafıza zaman ve mekân bağıli olarak birey için sosyal ve kültürel bir anahtar ve tanımlayıcıdır. Yaşanılan durumlar çıkarılan dersler sonucunda oluşan atasözleri ya da deyimler de bulundukları toplumda anlam ifade ederler. Yaşanmışlıklar çıkarılan dersler ancak ona kökten bağıli olan ya da oradan gelen bireyler için bir anlam ifade ederler. Geçmiş ve yaşananlarla ilgili olarak tarihi yeniden inşadır ve çoğunlukla politik ve sosyal anlatılarla donatılmıştır (Agnew, 2005). Bireylerin sahip olduğu toplumsal hafıza ve bununla ilintili göstergelerin anlamının oluşturulması, hafızanın yer aldığı mekân; objeler, kişiler, biyografiler, ritüeller, kültürel pratikler, dil ve sembollerin belirlenmesi temel ihtiyaçtır. (Climo vd., 2002). Yani hatırlamanın olması için her şeyden önce bir deneyimin olması zorunludur (Bulut, 2024).

Yaşanılanların anlamlandırılması ya da toplumsal hafıza çalışmalarında bireyin dini, sınıfı ve ailesi hakkındaki bilgileri önemli veri kaynağıdır. Söz konusu bilgiler bireysel anlamda tarihi, sosyal ve politik olarak muhafaza edilmekte ve kültürel boyutlarıyla herhangi bir sosyal grup tarafından kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Bu yönüyle toplumsal hafıza kültürün ve geleneğin taşınması ve korunmasında temel araçtır (Rodriguez vd., 2007). Toplumsal hafızanın kültürel taşıyıcılık rolü, beraberinde değerlerin sosyal uyumunu, okuma ve yazma becerilerini, yeni sosyal çevreye alışmayı ve davranışları içermekte ve bireylere aidiyet kazandırmaktadır. Fakat aynı zamanda sosyal ve kültürel taşınma, kültürel sürekliliği devam ettirme çabası ve isteğiyle yakından bağlantılıdır. Geleneksel olarak değişimin yavaş gerçekleştiği toplumlarda birincil kuşaklar mevcut kültürün devamı ve taşınması konusunda ısrarcıdır ve kültürel yenilikler çoğunlukla genç kuşaklar aracılığıyla sağlanmaktadır (Schonpflug, 2009). Her gelen nesille

yenilikler eklenerek içinde bulunduğu grubu da çağdaşlaştırıyor, yeni değerler katıyor olarak baksak da geçmiş yaşantıları yaşatarak yapmasının önemi de yadsınamaz bir gerçektir.

2. Ulus Kimlik İnşasında Sosyal Bilgiler Dersinin Rolü

ABD’de sosyal bilgiler eğitimi konusunda önemli kuruluşlardan biri olan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi’ne (National Council for the Social Studies(NCSS), 1994) göre sosyal bilgiler, vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan ve sosyal ve insani bilimleri kapsayan bir çalışma alanıdır. 1921’de kurulan NCSS, sosyal bilgiler eğitiminin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Bir sivil toplum kuruluşu olan NCSS, sosyal bilgiler müfredatının standartlarını belirlemiş, öğretmenlerin mesleki gelişimine katkıda bulunmuş ve sosyal bilgilere yönelik akademik çalışmaların desteklenmesini sağlamıştır. Milletsiz bir ülke de birbirine bağlı ve dünyada hatırı sayılır bir şekilde var olan bir topluluk yetiştirmede sosyal bilgilerin rolü çok fazladır. Bizim gibi köklü bir geçmişi olan milletlerde ise sadece belli pozitif bilimler ya da sadece belli bir görüşte insan yetiştirmeye çalışmak yerine gerçek bir vatandaş yetiştirme gayesinde olursak şüphesiz sosyal bilgiler bugünkünden çok fazla değer görecektir.

3. Milliyetçilik ve Eğitim

Modernleşme süreciyle beraber ortaya çıkan yeni söylemlerden bir tanesi ulus devlet pratiği ve bu bağlamda milliyetçilik olmuştur. Modernleşmenin getirdiği problemler bir ölçüde aşılmış olsa da günümüz dünyası toplumları eskiye nazaran daha hızlı değişim süreçleri ile siyasi, kültürel ve ekonomik anlamda birçok problemle karşı karşıya bıraksa da bu problemlerin başında kültür ve kimlik konuları gelmektedir (Temizkan, 2022). Bu meselenin çözüm noktalarından birisi de eğitimidir. Sosyal bilgiler eğitimi ise bu noktada özel bir yere sahiptir. Özellikle savaş dönemlerinde, millî kimliğin güçlendirilmesi amacıyla sosyal bilgiler eğitimi, vatandaşlık bilincini artırmak için bir araç olarak kullanılmıştır. Sönmez (1997) sosyal bilgileri, toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgiler biçiminde tanımlamıştır. Erden de (2000), ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilgiler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı olarak sosyal bilgileri açıklamıştır. İnsanları ve çevreleriyle etkileşimini zaman ve yer boyutunda inceleyen önemli bir ilköğretim dersi biçiminde ele alan da Doğanay (2002)’dir. Bütün bunları toplarsak sosyal bilgiler, dinamik ülke

ve dünya koşullarına yanıt verebilmek amacıyla bilgiye dayalı karar verme ve problem çözme becerilerini geliştirmeyi hedefleyen bir disiplin olduğunu söyleyebiliriz. Bireylerin dünya ve ülke çapındaki sorunlara duyarlılık göstermesine ve bu sorunlara çözüm üretme sorumluluğunu üstlenmesine olanak tanıyan bir alandır. Sosyal bilgiler eğitimi, öz güveni artırmayı ve belirsizlikle başa çıkma yeteneğini güçlendirmeyi amaçlamakta olup, sosyal ve beşerî bilimlerden elde edilen bilgi ve yöntemleri disiplinler arası bir yaklaşımla birleştiren eğitim programıdır olarak genellemelere varabiliriz.

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun olarak Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilere kazandırılması amaçlanan milli değerleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz;

* Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,

* Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,

* Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,

* İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,

* Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,

* Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın uygulanmasında özellikle belirtilen şu hususa dikkat edilmesi beklenmektedir: “Millî ve dinî bayramlar, mahallî kurtuluş ve kutlama günleri, önemli olaylar, belirli gün ve haftalardan yararlanılarak öğrencilerin tarihsel duyarlılığı ve milli bilinçleri geliştirilmelidir amacıyla konuyla ilgili ders içi ve ders dışı etkinliklere yer verilmelidir.” (MEB, 2024).

“Toplumların ortak değerler, inançlar veya yaşantılar havuzu oluşturmalarına ise toplumsal hafıza denmektedir.” (Temizkan ve Çakır, 2024). Toplumlar ortak kimlikler oluşturmak için toplumsal hafızayı buna yönelik geliştirmeleri gerekmektedir. Bunun da en iyi yolu eğitim ile olmaktadır. Türkiye

Cumhuriyeti eğitim politikaları ulusal kimliği oluşturmak ve toplumsal hafızayı şekillendirmek için ağırlıklı olarak Sosyal Bilgiler dersinden faydalanmaktadır. Toplumsal gelenek-görenekler, inançlar, geçmişte yaşanmış olaylar, gibi birçok toplumsal hafıza unsuru bu ders kapsamında yer almaktadır (İçen ve Tuncel, 2019). Bu nedenle bu araştırmada Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bulunan toplumsal bellek unsurları incelenmiştir. Kitaplarda bulunan toplumsal hafıza unsurları ulusal kimliğin oluşmasında yardımcı olan değer ve yargıları da içermektedir.

Öğrencilerin okulda geçirdikleri zaman dilimi göz önüne alındığında ders kitaplarında yer alan metinler becerilerin ve değerlerin kazandırılmasında etkilidir. Metinler öğrencilere ulaşabilme yollarından birisidir. Sosyal Bilgiler dersinin sahip olduğu zengin içerik ve amaçları ders kitaplarında yer alan metinleri önemli hale getirmektedir. Sosyal Bilgiler dersinde beceriler ve değerlerin kazandırılmasının bir yolu da ders kitaplarında yer alan metinlerdir.

4. Yöntem

4.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı ortaokul sosyal bilgilerde 2024-2025 döneminde okutulan kitap ile 2024-2025 döneminde okutulan kitaptaki milli bilinç kavramını toplumsal hafıza açısından incelemektir. Bu amaçla doğrultusunda ilgili kitaplar araştırmacının belirlediği kategorik başlıklara göre incelenmiş ve ilgili kitaplardan alınan örneklerle değerlendirilmiştir. Bunlara göre dersin amacına uygun olarak ders kitaplarında milli bilincin inşasında toplumsal hafıza temelinde hangi konulara değinildiği incelenmiştir.

4.2. Araştırmanın Modeli

Çalışmanın verileri nitel araştırma yöntemleri ile yapılmıştır. Teknik olarak da doküman incelemesinden yararlanılmış olup; doküman incelemesi önceden olan materyallerin kullanılması tekniğidir (Scott ve Morrison, 2005). Gözlem ya da görüşme yapmadan veri elde edilen bir tür olan doküman incelemesi sosyal bilimlerde çok kullanılan tekniktir (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

4.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada veriler Millî Eğitim Bakanlığı yayınları tarafından basılan ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarıdır. 2023-2024 döneminde okutulan 1 adet ders kitabı, 2024-2025 döneminde okutulan 2 adet ders kitabı olmak üzere 3 adet kitaptan yararlanılmış olup kitaplar internet

üzerinden temin edilmiştir. Betimsel incelemeler yoluyla incelenen kitaplarda içerik analizi yapılmıştır. Kitapların künye bilgileri aşağıda verilmiştir.

Tablo 1. Ders Kitaplarına İlişkin Bilgiler

Kitabın Adı	Kitabın Yayın Evi	Kitabın Yazarı
Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı	MEB Yayınları	Ömer Faruk Evirgen Jülide Özkan Suna Öztürk
Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı -1	MEB Yayınları	Cemal Gökhan Ol Faruk Gökalp Yılmaz Hilal Demirezer Mehtap Polat Murat Akpınar Ömer Evin Turan Sinan Çelebi Yasemin Yabansu
Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı -2	MEB Yayınları	Cemal Gökhan Ol Faruk Gökalp Yılmaz Hilal Demirezer Mehtap Polat Murat Akpınar Ömer Evin Turan Sinan Çelebi Yasemin Yabansu

Tablo 1’ de yer alan Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 5. Sınıf ders kitapları Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 17.07.2024 tarih ve 110460159 ile 24.06.2019 gün ve 15 sayılı kararı ile eğitim aracı ve ders kitabı olarak kabul edilmişlerdir.

5. Bulgular

2023- 2024 yılları arasında okutulan kitap ile 2024-2025 eğitim öğretim dönemi maarif modeline göre hazırlana sosyal bilgiler 5. Sınıf kitapları ders kazanım ve öğrenme çıktıları veya kazanımlar olarak incelenmiş, karşılaştırılmış ve elde edilen sonuçlar bu bölümde açıklanmıştır. Kitapta millî bilinç ve toplumsal hafıza oluşturmaya dayanan kısımlar doğrudan alıntılarla çalışma desteklenmiştir. Toplumsal hafıza inceleme formu Tablo 2’ de gösterilmiştir. **Tablo 2**, Temizkan ve Güven Çakır (2024) tarafından yapılan “Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Toplumsal Hafıza Bağlamında İncelenmesi” adlı çalışmadan alınmıştır. Temizkan ve Güven Çakır (2024) tarafından yapılan incelemede gösterilen Tablo 1, ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarının toplumsal hafıza bağlamında nasıl yapılandığını ortaya koymaktadır. Tablo 2 de eski kitap, yeni kitap 1 ve yeni kitap 2 olarak kitaplar ayrı ayrı olacak şekilde incelenen unsurlara dair bulguların sayfa numaraları verilmiştir.

Tablo 2. Toplumsal Hafıza Unsurları İnceleme Formu

Toplumsal Hafıza Unsurları	Eski Kitap	Yeni Kitap 1	Yeni Kitap 2
1. Yazılı Ve Sözlü Edebiyat			
Türkü	52-54		
Fıkra	57		
Edebi ve bilimsel eser	60		
Mani	52		
2. Şahsiyetler			
Girişimci	138-141		
Bilim İnsanları	109-110-183		
Siyasiler		24-82	18-63
Yazar ve Şairler	164-165		
3.Zamanlar/ Tarihi Anlar			
Afetler	82-83,...87	44-71	
Dönüşümler	96-98		
Bayramlar			
Milli		22	14
Dini			
4. Bağımsızlık Sembolleri			
Bayrak	164	83	
Marş	165		
Anayasa			36-43
Gençliğe Hitabe			19
5. Mekânlar			
Tarihi Mekânlar	47-55-158-185-186	66-101	
Doğal Mekânlar		29-63-104	
Dini Mekanalar	47	106	
Kültürel Mekânlar		147	
6. Yiyecek İçecekler			
Ulusal	57-58	28	
7.Kamu Oluşumları			
STK	154-155	34-66	81-138
8.Folklor			
Oyunlar			
Halk Oyunları	53	22-25	
Geleneksel		21-103	
Düğünler	52		
Sanat Eserleri			
Dokuma Sanatları	51-173		
Diğerleri			101
9. Ulusal Değerler			
Akrabalık		15	
Diğer Gelenekler		34-33-104	

Tablo 2 incelendiğinde çalışmanın 9 ana kategoride incelendiği görülmüştür. Kitaplar arasında farklar göze çarpmaktadır. İlgili tabloda unsurların olması hedeflenerek verilmiştir. Yeterlilik dereceleriyle ve unsurun olmasının milli bilinç oluşturmadaki etkisi diğer başlıklarda detaylandırılacaktır. Ana başlıklar halinde incelendiğinde;

5.1. Yazılı ve Sözlü Edebiyat

Edebi eserler, dilin, kültürün ve insan deneyimlerinin derin anlamlarını barındıran önemli varlıklardır. Okul ders kitaplarında edebi eserlerin yer alması, öğrencilerin dil becerilerini geliştirme, eleştirel düşünme yeteneklerini pekiştirme ve kültürel bilinç oluşturma açısından büyük bir öneme sahiptir. Edebi eserler, bir toplumun kültürel mirasının taşıyıcısıdır. Ders kitaplarındaki edebi metinler, öğrencilerin kendi kültürel kimliklerini tanımlamalarına, farklı kültürel değerlere saygı göstermelerine ve geniş bir perspektife sahip olmalarına yardımcı olur. Bu, kültürel bilinçlenmeyi destekler ve toplumsal bir ortaklık duygusu oluşturur.

Ders kitaplarında edebi eserlerin kullanımı, öğrencilerin dilsel, kültürel ve duygusal becerilerinin gelişmesine önemli katkılarda bulunur. Edebi eserler, sadece birer okuma materyali değil, aynı zamanda bireylerin kişisel ve toplumsal kimliklerini şekillendiren, eleştirel düşünme ve empati yeteneklerini pekiştiren zengin kaynaklardır. Bu nedenle, eğitim materyallerinde edebi eserlerin entegre edilmesi, çağdaş eğitimin gereklilikleri arasında yer almaktadır.

Sosyal bilgiler dersi içerik olarak yazılı ve sözlü edebiyat ürünlerinin yer alması gereken ve bu eserler yoluyla toplumsal bir hafıza oluşturup milli bilinç kazandırmaya en elverişli konulardandır. Eski kitap incelendiğinde başta türkü olmak üzere -ki türkünün Türk'e ait olan anlamına geldiğine de değinilerek anlatılmıştır- destanlar, atasözleri, edebi diğer ürünlerimizden bahsederken yeni kitapta bunlara ait bir örnek metin ya da duruma rastlanmamıştır.

Destanlar, insanın mücadelesine dayanan anlatılardır ve zamanla toplumlar arasında ortak bir amaç doğrultusunda kolektif bilinç oluşturan bir bilincin gelişimine katkı sağlarlar. Destanlar, aynı zamanda bir toplumun zihniyet yapısını gelecek nesillere aktarmakta ve milletlerin ulus inşa süreçlerine eşlik etmektedir. Ayrıca, uzun süreli çabalar sonucunda elde edilen bilimsel bilgilerin aktarımında da önemli bir fonksiyon üstlenirler (Karabacak, 2021). Tüm bu olumlu durumlar dikkate alınarak ders kitaplarında yer verilmesi gerekliliği yadsınamaz bir durumdur.

Yeni kitapta aynı öğrenme alanı incelendiğinde dünya çapında tarzda örneklerin verildiği, çocuğun etkinlikler yaparak öğrendiği bol katılımlı durumlar olumlu yanlarındandır. Ancak Türk kültürünün yansıtan yaşatan ve hafıza unsurlarından bu kadar bol kullanılarak bu zamana kadar gelen durumlar üzerinde durulmaması yukarıda belirtilen 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununda da belirtilen temel amacı vatandaş yetiştirmek olan sosyal bilgiler dersine uygun değildir.

Şekil 1. Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıfeski ders kitabında yer alan toplumsal hafıza unsuru olarak türkü örneği

5.2. Şahsiyetler

Ders kitaplarında şahsiyetlerin yer alması, eğitim sürecinin sadece bilgi aktarımıyla sınırlı kalmamasını sağlar; aynı zamanda karakter gelişimi, toplumsal bilinçlenme ve eleştirel düşünme gibi önemli yetkinliklerin kazanılmasına katkıda bulunur. Bu nedenle, eğitim materyallerinin tasarımında şahsiyetlerin dikkate alınması, pedagojik açıdan hayati bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir.

Şahsiyetler, öğrenciler için rol model olma işlevi taşır. Tarihsel figürler, bilim insanları, sanatçılar ve liderler, bireylerin mücadelelerini, başarılarını ve topluma katkılarını örnekleyerek, genç nesillerin kendi potansiyellerini keşfetmelerine yardımcı olur. Bu, özellikle gelişim dönemindeki genç bireylerde özsaygı ve isteklendirme oluşturabilir. Şahsiyetlerin, bulundukları dönemler ve toplumlar ile olan ilişkileri, öğrencilerin tarihsel bilgilere kendi bağlamlarında anlam katmalarını sağlar. Bu, tarihsel olayların, toplumsal

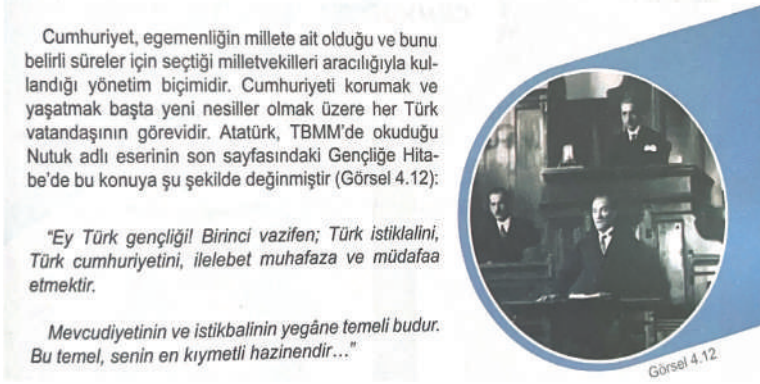
değişimlerin ve kültürel dönüşümlerin daha iyi anlaşılmasını kolaylaştırır. Yerel tarih ve kültürel miras açısından önemli figürlerin öğretilmesi, öğrencilere aidiyet duygusu kazandırır.

Şahsiyetler 5. Sınıf Sosyal bilgiler eski ders kitabında bilim adamları, girişimciler ve yazar ve şairler olarak yer almaktadır. Şekil 2' de verilmiş olan örneğe baktığımızda ülke, dünya, kişi ya da diğer durular ne kadar zor olursa olsun uçak fabrikası kurabilen başarılı bir şahsiyetin verilmesi çocuklar üzerinde son derece olumlu bir kapı açacağı şüphesizdir.

Şekil 2. Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf eski ders kitabında yer alan toplumsal hafıza unsuru olarak girişimci örneği

Yeni kitapta ise 1. ve 2. kitapta siyasiler olarak yer verilmiştir. Örneklerin verilmiş olması eğitimde istenilen hedeflerin gerçekleşmesi demek değildir. Yeni kitapta verilen siyasi figürler eski kitapta olduğu gibi yaptıkları yeni ve imkânsız gibi görünen durumlar üzerinden anlatılıp aktarılması gerekmektedir. Bu açıdan yeni kitabın yetersiz kaldığı söylenebilir.

Şekil 3. Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf yeni ders kitabında yer alan toplumsal hafıza unsuru olarak siyasiler örneği

5.3. Zamanlar/ Tarihi Anlar

Ders kitaplarında tarihi zamanlar ve anların yer alması, öğrencilerin tarih anlayışlarını geliştirirken, tarihsel olayların anlamını ve önemini kavramalarına da imkân tanır. Bu kullanım, öğretim süreçlerinin yalnızca tarihsel bilgi sunma değil, aynı zamanda öğrencilerde eleştirel düşünce, analiz ve sosyal kimlik bilincini artıran bir yapı kurmasına olanak tanır. Bu nedenle, eğitim materyallerinin tasarımında tarihi zamanlar ve anların dâhil edilmesi, ders kitaplarının etkili ve kapsamlı bir eğitim aracı olarak işlev görmesi açısından hayati öneme sahiptir.

Savaşlar özellikle de büyük zaferlerle biten savaşların hatırlanması kutlanması ulusal kimliğin oluşturulması ve korunmasında ileri nesillere aktarılmasında önemli bir etkiye sahiptir. Bu zamanlar sadece savaşlar olarak değil milletlerin başına gelen felaketler ve afetler de olabilir. Toplumlara olumlu durumların coşkusu ayakta tuttuğu gibi felaketlerde birlik olma ve dayanışma duygularını harekete geçirir.

Toplumsal deprem hafızası, toplumların geçmişte meydana gelen depremlerden edindiği bilgi ve deneyimlerin nesiller boyunca aktarılmasıyla oluşur ve bu sayede depremlere ilişkin bilinçli bir farkındalık geliştirilmesine katkıda bulunur. Bu hafıza, depremlerle ilgili toplumsal bilinç ve farkındalığın canlı tutulmasını sağlayarak, halk sağlığı ile toplumların dayanıklılık kapasitesinin artırılması arasında yakın bir ilişki kurulmasına imkân tanır. Sağlık hizmetlerinin etkin planlanması, yönetimi ve sunumu bağlamında da toplumsal dirençliliğin güçlendirilmesine katkıda bulunur (Koçak Turhanoglu ve Yeşildal 2024).

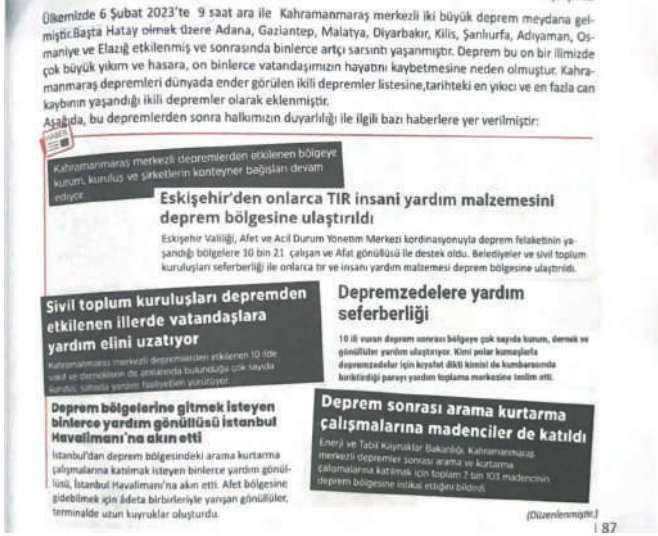
5. Sınıf eski kitap incelendiğinde zaferlerle ilgili bilgiye yer verilmediği görülmüş olup, asırlar boyunca birçok şanlı zafere ismini yazdıran bir milletin okullarında okutulan ders kitabında bunun olmaması fazlasıyla politik ya da olumsuz değerlendirilmiştir. Yeni kitaba baktığımızda ise 1. ve 2. Kitapta ayrı ayrı milli bayramlara değinildiği görülmektedir. Savaşların sonunda bayram kutlamaları yine birlik beraberlik duygumuz başta olmak üzere bizi yaşatan durumlar olduğundan önemlidir.

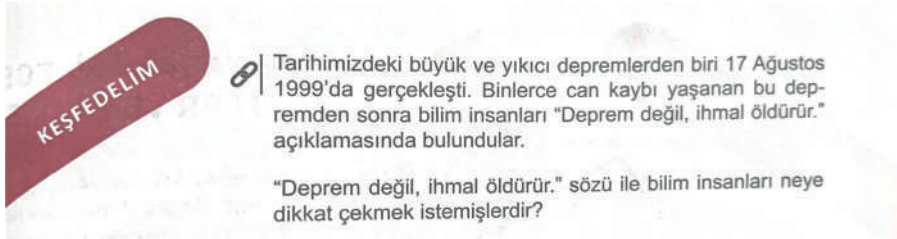
Şekil 4. Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf yeni ders kitabında yer alan toplumsal hafıza unsuru olarak milli bayram örneği

Olumsuz durumlar olarak incelendiğinde eski kitap ve yeni kitap-1'de afetler konusuna değindiği bununla ilgili etkinliklerin alınması üzerimde durulduğu görülmüştür. Bir afet ülkesi olduğumuz göz önüne alındığında yeni ve eski kitapta bulunması öğretimi açısından iyi olsa da afetlerin mi yoksa başka bir durumdan mı kayıpların yaşandığı tespit edilip asıl eğitimin onlara verilmesi gerekliliği fazlaca olsa da en azından yeni nesil öğrenebilecek olması olumlu bakmaya çalışmaya çalışılmaktadır. Ayrıca kitapları tek tek baktığımızda eski kitabın yakından uzağa ilkesine göre hareket edip 6 Şubat 2023 depremine yer verirken yeni kitapta 1999 depremine yer vermesi zaman olarak 2023 depremi bu kadar yakinken uygun olmamıştır. Eski kitabın 2022 basımında 1999 depremi ile bilgiler varken 2023 basımında yaşanan felaket sonrasında ilgili yerlerin yakın zamana göre düzenlenerek

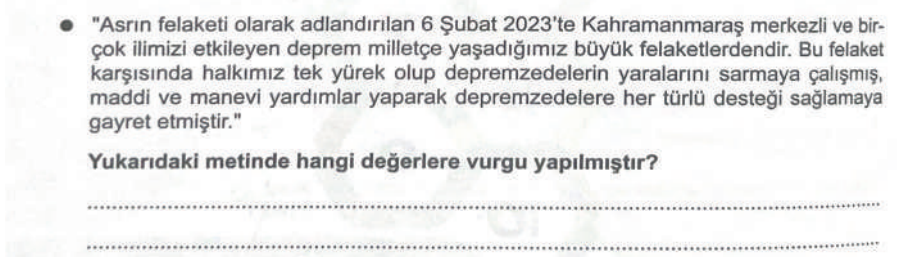
konulduğu gözlemlenmiştir. Yeni kitapta 2023 depremi yer almaktadır ama afetler konusunda değil değerler öğrenme alanında. Konuların tam tersi olarak seçilmesi araştırmacı tarafından daha uygun bulunmuştur.

Şekil 5. Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıfeski ders kitabında yer alan toplumsal hafıza unsuru olarak afetler örneği

Şekil 6. Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıfyeni ders kitabında yer alan toplumsal hafıza unsuru olarak afetler örneği

Şekil 7. Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıfyeni ders kitabında yer alan toplumsal hafıza unsuru olarak afetler örneği

5.4. Bağımsızlık Sembolleri

Ders kitaplarında bağımsızlık sembollerinin yer alması, öğrencilerin ulusal kimliklerinin pekişmesine, tarihsel bilinçlerinin gelişmesine ve demokratik değerlere dair farkındalıklarının artmasına önemli ölçüde katkı sağlar. Bu semboller, eğitim süreçlerinde yalnızca geçmişin değil, aynı zamanda geleceğin de anlaşılması için gerekli olan bir bağ kurar. Bağımsızlık sembollerinin ders kitaplarında dikkate alınması, etkili bir eğitim stratejisinin parçasıdır ve geleceğin bireylerinin bilinçli, duyarlı ve tarihi bağlamda etkin bireyler olarak yetiştirmelerine zemin hazırlar.

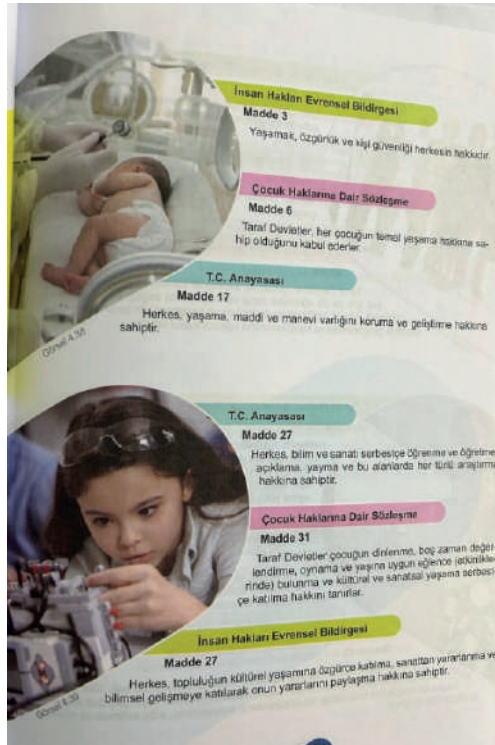
Bağımsızlık sembollerinden bayrağımız eski ve yeni kitap 1-2'de yer almakta olup ilgili örnekler aşağıda yer almaktadır. Kahraman ordumuza yazılan marşımız (giriş kısmında yer alması dışında üniteler içinde) sadece eski kitapta yer alırken anayasamız da sadece yeni kitap 2'de yer almıştır. Anayasamız ise karşılaştırmalı bir şekilde verilerek modern dünyaya uygunluğunun farkına varılması sağlanmaya çalışılmıştır.

Şekil 8. Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf eski ders kitabında yer alan toplumsal hafıza unsuru olarak bayrak örneği

Şekil 9. Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıfeski ders kitabında yer alan toplumsal hafıza unsuru olarak İstiklal Marşı örneği

Şekil 10. Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıfyeni ders kitabında yer alan toplumsal hafıza unsuru olarak anayasa örneği

5.5. Mekânlar

Sosyal bilgiler ders kitaplarında mekânların yer alması, öğrencilerin coğrafi, kültürel ve toplumsal bilgilerini derinleştirmelerine katkı sağlar. Mekânlar, tarihsel olayların, sosyal yapıların ve kültürel etkileşimlerin merkezi noktasında yer alır ve bu nedenle eğitim süreçlerinde dikkatlice incelenmeleri gereken önemli unsurlardır. Mekânların ders kitaplarında ele alınması, öğrencilerin analiz yeteneklerini güçlendirirken, kendilerini ve çevrelerini daha iyi anlamalarına yardımcı olur. Bu durum, bireylerin bilinçli, empati ve duyarlı bir toplumsal kimlik geliştirmelerine olanak tanır.

Toplumsal hafıza, mekânlara hem anlam hem de biçim kazandırarak, o mekânları kendine özgü bir kimlik ile donatır ve bu bağlamda bireylerin o mekânda hayatlarını sürdürmelerine olanak tanır” (Assmann, 2015:48).

Halbwachs a göre mekânlar muhafaza eder, yeniden üretir, yeniden sunar ve hatırlatma görevi üstlenir” (Halbwachs, 1992:47). Bu durumda mekânların toplumsal hafızada ve milli bilinçteki önemli rolü fazlaca olduğundan ilgili kitaplarda da sıkça yer verildiğini görmekteyiz.

Mekânları kendi içlerinde tarihi, doğal, kültürel ve dini olarak sınıflayarak incelediğimiz çalışmada eski kitapta tarihi mekânlar üzerinden örnekler verilmiş olduğunu buna karşılık yeni kitap 1’de mekân kategorilerinin hepsinden yeterince örneğin olduğunu görmekteyiz. Eski kitapta daha milli olup Türkiye içindeki eserlerimize yer verirken eski kitap farklı ülkelere ait eserlere yer verdiği izlenmiştir.

Görsel 7.28 - Sivas - Divriği Ulu Camii ve Darü'ssifa

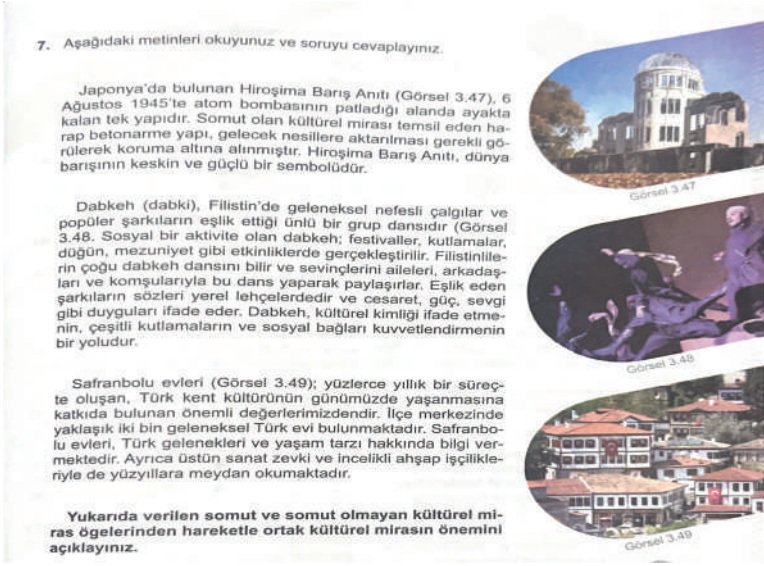
Divriği Ulu Camii ve Darü'ssifa olarak bilinen bu yapı topluluğu, cami, darü'ssifa (hastane) ve türbeden meydana gelen bir külliye'dir (Görsel 7.28). Türkiye Selçuklu Devleti'ne bağlı Mengücek Beyliği döneminde inşa edilmiştir. Başta kapılar ve sütunlar olmak üzere, külliye'nin birçok yerinde, taş işçiliğinin en nadide ve en ince örneklerini yansıtan motifler dikkat çekmektedir. Bu eseri farklı ve özgün kılan bir diğer özellik de bezemelerde yer alan on binlerce motifin hiçbirinin bir daha kendini tekrar etmemesidir.

İzmir'in Selçuk ilçesinde bulunan Efes Antik Kenti farklı medeniyetlerin esintisini içermektedir. Oldukça büyük olan Efes Antik Kenti içerisinde, kütüphane, tapınaklar, uzun yollar ve konaklamayı sağlayan yapılar bulunuyor (Görsel 7.29).

Görsel 7.29 - Celsus Kütüphanesi, Selçuk, İzmir

Şekil 11. Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf eski ders kitabında yer alan toplumsal hafıza unsuru olarak mekanlar örneği

Şekil 12. Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf yeni ders kitabında yer alan toplumsal hafıza unsuru olarak mekânlar örneği

5.6. Yiyecek İçecekler

Sosyal Bilgiler dersi, öğrencilere toplumsal, kültürel, ekonomik ve coğrafi unsurları öğretmeyi amaçlayan bir eğitim alanıdır. Bu bağlamda, ders kitaplarında yiyecek ve içeceklerin yer alması, öğrencilerin günlük yaşamlarıyla bağlantılı kültürel, sosyal ve ekonomik kavramları anlamalarına yardımcı olur.

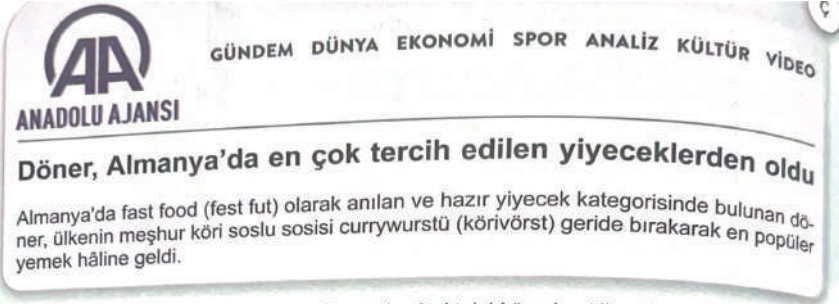
Kültürel kimlik kavramı, bireylerin ve toplumların kendilerini tanımlama biçimlerini ve başkalarıyla kurdukları ilişki biçimlerini belirlerken, gastronomik açıdan kültürel kimlik de bu süreçte hayati bir öneme sahiptir (Ürkün ve Özgürel, 2025). Göçmenlerin kendi yemek kültürlerini yeni toplumlara taşımaları, uluslararası ticaret yoluyla farklı mutfakların etkileşimi ve turizm faaliyetleri aracılığıyla gerçekleşebilir (Holton, 2013). Böylece, gastronomi, sadece bir beslenme alışkanlığı değil, aynı zamanda kimlik inşasında ve kültürel etkileşimlerin şekillenmesinde merkezi bir rol oynar. Gastronomi ile kültürel kimlik arasındaki ilişki, bir toplumun yemek tercihleri, yemek hazırlama yöntemleri, yemeklerin sembolik anlamları ve yemekle ilgili ritüeller aracılığıyla ortaya konur (Süt, 2019). Bu bağlamda, gastronomik açıdan kültürel kimlik, toplumların yeme-içme alışkanlıkları ve yemek kültürü doğrultusunda kimlik oluşumu ve ifadesinde önemli bir rol oynar. Bir toplumun yeme-içme gelenekleri, normları ve değerleri,

tarihsel sürecin ve nesiller arası aktarımın izlerini taşır ve böylece o toplumun kimliğinin bir yansıması haline gelir (Yılmaz ve Akman, 2020).

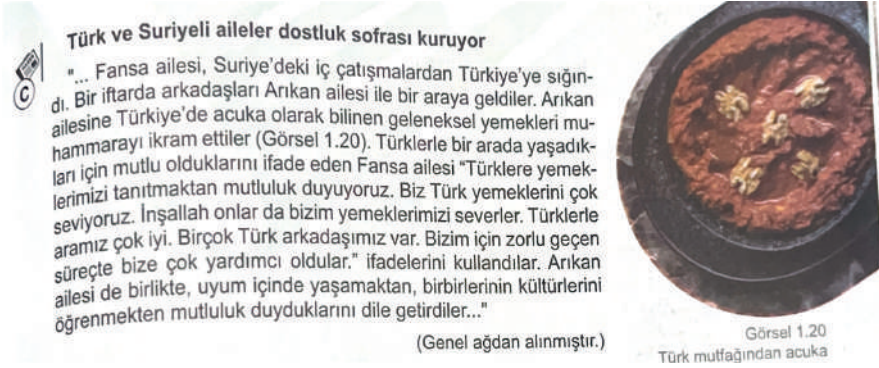
Zengin bir mutfağa sahip Türk kültüründen ulusal yemekler de eski kitap ve yeni kitap 1 de örnekler ile yer verilmiştir. Birinci kitapta ilgili yiyecekler sayılmış Türk kültürüne has olanlar verilmiştir. Lakin yeni kitapta ise sadece dönerin olması el becerisi ile çok fazla yemeğimiz varken çok kısıtlı ve az kaldığı kanısına ulaşılmıştır. Buna karşılık başka kültürlerle ait yemeğin verilip övülmesi bu kadar zengin bir mutfakın kıymetinin bilinmemesi olarak görülmüştür. Tabi ki başka kültürler de tanınmalıdır lakin önce kendi zenginliğimizin farkında olunması düşünülmektedir.

Şekil 13. Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf eski ders kitabında yer alan toplumsal hafıza unsuru olarak yemekler örneği

Şekil 14. Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf yeni ders kitabında yer alan toplumsal hafıza unsuru olarak yemekler örneği

Şekil 15. Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf yeni ders kitabında yer alan toplumsal hafıza unsuru olarak yemekler örneği

5.7. Kamu Oluşumları

Sosyal Bilgiler dersi, bireylerin gelişim düzeyleri dikkate alınarak, gerçek hayat durumları ve yaşadıkları toplumlarla ilgili seçilmiş konuları kapsayan bir disiplin olarak tanımlanabilir (İnan, 2014). Bu ders, öğrencilerin toplum yaşamına aktif katılım gösterebilmeleri ve sosyal bilinçlerini geliştirebilmeleri amacıyla, yaşamla ilişkili çeşitli kavramlar ve problemleri bütüncül bir yaklaşım ile ele alır. TDK tarafından halk hizmeti gören devlet organlarının tümü olarak tanımlanan kamu ve devletin gereksinimlerine cevap veren ve bu ihtiyaçları karşılayan, topluma yarar sağlayan değerler bütünü; amme menfaati, menafiumumiye olan kamu yararı (TDK, 2025) toplumun genel olarak faydasına yapılan hizmetlerdir. Devlet yaptığı hizmetlerde toplumun

genel olarak faydasını gözetir. Toplumun menfaatleri kişilerin menfaatlerinin gerisinde kalır. Sosyal Bilgiler dersi sayesinde öğrenciler okullarda etkin birer vatandaş olarak yetiştirilmektedir. Kamu yararı değeri sayesinde öğrencilerin topluma hizmet uygulamalarına katılımı artacak ve toplum için yapılan hizmetlerde kamu yararını sorgulayacak duruma gelecektir. Bu durumda öğrenciler sosyal hayatta bir etkin birer vatandaş olarak kendilerine yer bulmasında olumlu etken olacaktır. Okul ortamında ise kamu yararını içselleştiren öğrenci okulun materyallerine karşı daha bilinçli yaklaşmasına katkı sağlayacaktır (Akar, 2021).

Kamu oluşumları, karar alma süreçleri ve kamu politikaları açısından kritik bir rol oynamaktadır. Sosyal bilgiler ders kitapları, öğrencilere bu süreçlerin nasıl işlediğini öğretirken, aynı zamanda kararların toplumsal etkilerini ve bu etkiler üzerindeki bireysel katkıların önemini de vurgular. Bu bilgi, öğrencilerin analitik düşünme ve eleştirel değerlendirme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur (Çetin, 2021).

Sosyal bilgiler için bu kadar önemli konuya eski kitap 2 defa yer verirken yeni kitap bu konuda 1ve 2 de daha fazla yer verildiğini incelenmiştir. Ayrıca yeni kitapta kare kod ile verilmesi de eğitimde gelişmelerin takip edildiğinin gösterilmesi açısından önemlidir.

Şekil 16. Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf eski ders kitabında yer alan toplumsal hafıza unsuru olarak STK örneği

Şekil 17. Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf yeni ders kitabında yer alan toplumsal hafıza unsuru olarak STK örneği

5.8. Folklor

Folklor, bir toplumun kültürel kimliğini şekillendiren önemli unsurlardan biridir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında folklor unsurlarının yer alması, öğrencilerin kendi kültürel geçmişleriyle bağ kurmalarını sağlar. Bu, öğrencilerin kültürel kimliklerini geliştirmelerine ve toplumlarına karşı bir aidiyet duygusu hissetmelerine katkı sunar (Aydın, 2019). Folklor, toplumsal değerlerin ve geleneklerin gelecek kuşaklara aktarılmasında kritik bir rol oynar. Sosyal bilgiler ders kitapları, folklor örnekleriyle öğrencilerin bu değerleri öğrenmelerini ve anlamalarını sağlayarak, geleneksel kültürün sürekliliğine katkıda bulunur (Duman, 2020). Folklor, bireylerin kimliklerini ve toplumsal ilişkilerini inşa eden bir unsurdur. Sosyal bilgiler ders kitaplarında folklor örneklerine yer verilmesi, öğrencilerin kendi toplumsal kimliklerine dair daha fazla bilgi edinmelerini ve bu kimliklerle gurur duymalarını sağlar. Bu durum, bireylerin sosyal aidiyet hissinin güçlendirir (Yılmaz, 2020).

Eski kitapta halk oyunlarına düğünlere ve dokuma sanatı üzerine örnekler verilirken yeni kitap 1’de halk oyunlarımız sadece bir tane verilerek diğer kültürlerin oyunları tanıtılmıştır. Oysa Türkiye’de her yörenin kendisine özgü oyunları vardır. 5. Sınıf öğrencisinin bölgesini ve farklı oyunları tanıması dünyayı tanımadan önce bilmesi gereken ön şart olmalıdır. Geleneksel oyunlardan bahsetmesi ise son derece güzel olmuş kaybolan oyunlarımızı canlandırma yerinde bir uygulama olarak yer aldığı kanısına varılmıştır.

Şekil 18. Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf eski ders kitabında yer alan toplumsal hafıza unsuru olarak halk oyunları örneği

Görsel 1.7

Merhaba, ben Efe (Görsel 1.7). Türkiye'den katılıyorum. Zeybek adlı halk oyunumuzda cepken dediğimiz, gömlek üstüne giyilen ve üzeri işlemeli bir kıyafet giyeriz. Su üzerine yağlı boya ile desen verdiğimiz ve bu desenleri kâğıda geçirdiğimiz ebru sanatı, geleneksel el sanatlarımızdandır. Dinî bakımdan önemli olan ramazan ayında iki minare arasına mahya asma gelenegimiz vardır. Kare şeklinde kesilen ince hamurların içine kıyma koyularak yapılan Kayseri mantısı ünlü bir yemeğimizdir. Kebap, baklava ve etli ekmek de diğer geleneksel lezzetlerimizdendir. Geleneksel Türk evlerinin üst katlarında cepheden dışarı çıkıntı yapan, cumba dediğimiz bir oda bölümü bulunur.

Görsel 1.8

Merhaba, ben Ivanka (Görsel 1.8). Bulgaristan'dan katılıyorum. Başlıca müzik aletlerimiz kaval, zurna ve yaylı bir çalgı olan gadulkadır. Bulgar erkekleri Surva Festivali'nde hayvan kürklerinden yapılmış, kukeri adı verilen çeşitli kostümler giyerler. Mart ayında, beyaz ve kırmızı iplerden yapılan bir bileklik olan marteniçka (martenitsa) takarız. Marteniçkaların beyaz ipi huzuru, kırmızı ipi ise yaşam döngüsünü temsil eder. Sıcak ve soğuk servis edilen çorbalar Bulgaristan mutfağında önemli bir yer tutar. Kalaycılık, ateşle doğrudan temas eden bakır kaplara özel bir kaplamanın uygulandığı el sanatımızdır.

Şekil 19. Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf yeni ders kitabında yer alan toplumsal hafıza unsuru olarak halk oyunları örneği

Türkiye ve dünya genelinde oynanan geleneksel oyunlar:

Üçtaş: Türkmenistan, Hindistan.

Beştaş: Endonezya, Kırgızistan, Kore Cumhuriyeti, Yunanistan.

Dokuztaş/çanak/yedikule: Hindistan, Suriye.

İstop: İtalya, Romanya, Kolombiya.

Körebe: Nijerya, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Almanya, Fransa, İngiltere.

Türk cumhuriyetlerinde aynı isimle oynanan mangala oyunu Afrika'da Gana, Kenya, Nijerya, Fildişi Sahili, Mali; Asya'da Endonezya, Hindistan, Kazakistan, Kırgızistan; Amerika'da ise Karayipler ülkelerinde yaygın olarak oynanmaktadır.

(Özyürek, A & Dadak, S & Yurt, N (2021) s. 72-85)

Mangala oyunu

Bildiğiniz geleneksel çocuk oyunlarının isimlerini yazınız.

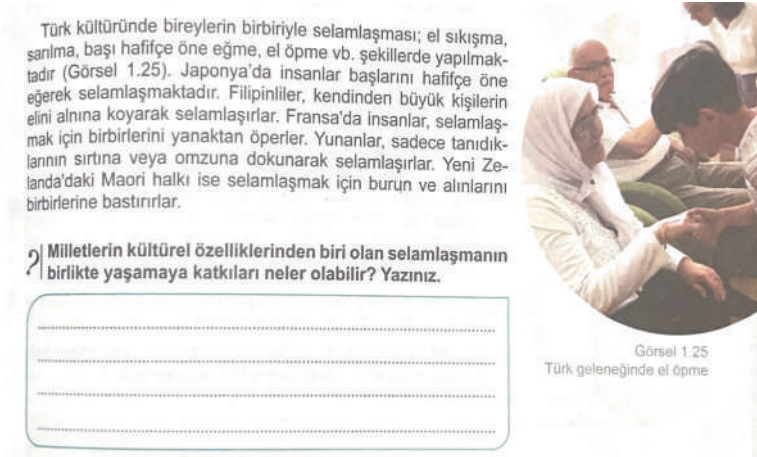
Oynadığınız geleneksel çocuk oyunlarının isimlerini yazınız.

Farklı kültürlerde aynı oyunların yer alması size ne ifade ediyor?

Şekil 20. Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf yeni ders kitabında yer alan toplumsal hafıza unsuru olarak geleneksel oyunlar örneği

5.9. Ulusal Değerler

Sosyal Bilgiler dersi, öğrencilere toplumsal, kültürel ve ulusal bilinç kazandırmayı amaçlayan önemli bir eğitim alanıdır. Bu bağlamda, ders kitaplarında ulusal değerlere yer verilmesi, öğrencilerin kendi ülkelerine duydukları bağlılığı artırma ve ulusal kimliklerini geliştirme açısından kritik bir rol oynamaktadır. Ulusal değerler, bireylerin ulusal kimliklerini inşa etmelerinde temel bir unsurdur. Sosyal bilgiler ders kitaplarında bu değerlere yer verilmesi, öğrencilerin yaşadıkları ülkeye ve kültüre olan bağlılıklarını güçlendirir. Bu bağlamda, ulusal semboller, tarihsel olaylar ve kahramanlık hikâyelerine yapılan atıflar, öğrencilerin ulusal bilinçlerini pekiştirmeye yardımcı olur (Kaya, 2018). Sosyal bilgiler derslerinin öğretiminde ulusal değerlere verilen önem, öğrencilerde vatanseverlik duygusunu da teşvik eder. Ulusal değerlerin ders kitaplarında yer alması, öğrencilerin kendi kültürel miraslarını anlamalarına ve bu değerlere sahip çıkmalarına yardımcı olur. Vatanseverlik, toplumun birlik ve bütünlüğünün sağlanması açısından kritik bir öneme sahiptir (Çetin, 2020). Eski kitapta bu bağlamda bir duruma rastlanmamışken yeni kitapta akrabalık üzerine çalışmalar ön plandadır. Türk kültür değerleri ise yine başka kültürlerle birlikte örneklerle sunulduğunu ifade edebiliriz.

Şekil 21. Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf yeni ders kitabında yer alan toplumsal hafıza unsuru olarak ulusal değerler örneği

Sonuç

2018 yılında Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yayımlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'na göre, programın özel amaçlarından biri, "Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarından haberdar olan ve bunları kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip bireyler olarak yetişmeleridir. Bu bağlamda bireyler yetiştirmek bir takım zorunlu durumlar kullanılarak ortak bir hedefe varmak ortak birikimleri kullanmaktan geçer. Bu da içinde yaşanan toplumun hafızasıdır.

Toplumsal hafıza toplulukları millet yapan onları ayakta tutan ve ileriye taşıyan durumlar topluluğudur. "Hafıza mekânları, eğitimsel kaynaklar olarak kullanılmak suretiyle gerçekleştirilecek bir sosyal bilgiler öğretimi, eğitimsel hedeflere kısa bir süre içerisinde ulaşılmasını mümkün kılabilir." (Karatekin vd., 2017:514). Milli bilinç sahibi bir vatandaş yetiştirme işi yaparken hafızanın önemi oldukça fazladır.

Eskiye nazaran değişimin hızının arttığı ve sınırların en azından dijital bir ortamda belirgin bir şekilde ortadan kalktığı günümüz dünyasında ulus kimliğini korumak ve onu sonraki nesillere güçlendirerek aktarmak, geçmişin izini kaybetmeden bugün de var olmakla mümkün olacaktır (Temizkan ve Çakır, 2024). Bugünün inşası ise sağlam bir temel olmadan mümkün olmayacaktır. Her ne öğretirsen öğretilsin nasıl ne şartlar altında olduğu önemle olmaksızın ortak hafıza ve kökler bizim gibi geçmişi kuvvetli olan milletlerde ileriye taşıyan sağlamlaştıran temel şarttır. Gelişen dünyaya ve onun getirdikleri yeniliklere uyum sağlamalıyız, çağın gerisinde kalmayıp çağda yeniliklerin öncüsü olmalıyız. Ama bunu yaparken herhangi bir insan ya da dünyalı olarak değil belli bir milletin parçası olduğumuzu unutmadan yapmalıyız. Dünyalı olmadan milletli olursak köklerimizden aldığımız güçle daha başarılı olacağımız yadsınamaz bir gerçektir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ünde dediği gibi muhtaç olduğumuz kudret damarımızdaki asil kanda mevcuttur.

Kaynakça

- Akar, S. (2021). Ortaokul öğrencilerinin kamu yararı değerine ilişkin görüşleri (Yüksek lisans tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi. Danışman: Prof. Dr. Ali Meydan.
- Akın, S. (2015). *Hafıza ve Öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Akman, S. (2019). Toplumsal Çeşitlilik ve Kamu Oluşumları: Bir Araştırma. *Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 10(2), 89-104.
- Assmann, J. (2015). *Cultural Memory and Western Civilization: Functions, Media, Archives*. Cambridge University Press.
- Aydın, M. (2019). Kültürel Kimlik ve Folklor. *Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 23-35.
- Bulut, A. (2023). Toplumsal hafızanın ağalık kurumu üzerinden inşası: Yaşar Kemal'in Akçasazın Ağaları ikilemesi üzerine bir inceleme. H.Y. (ed.) içinde, Yaşar Kemal (s. 172-191). İstanbul: İhlamur/İdeal Kültür Yay.
- Bulut, A. (2024). Toplumsal hafıza bağlamında "öteki"leştirilmiş kadın kimliği: Ahmet Mahir Pekşen'in "Sayılamayanlar" isimli romanı. Ö.Ö. (ed.) içinde, Ziya GÖKALP'in vefatının 100. Yılı anısına Türk asrı eşiğinde eğitim bilimleri ve sosyal bilimler üzerine değerlendirmeler. 4. Cilt. Ankara: Türk Eğitim Sen Genel Merkezi yay.
- Connerton, P. (1989). *How Societies Remember*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Çetin, R. (2020). Vatanseverlik ve Sosyal Bilgiler Eğitimi. *Sosyal Bilgiler Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 113-128.
- Çetin, R. (2021). Kamu Politikaları ve Eğitim: Düşünsel Bir Çerçeve. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18(4), 202-215.
- Doğanay, A. (2002). *Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Duman, L. (2020). Tarihsel Süreçte Folklor ve Toplumsal Değerler. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Dergisi*, 7(3), 115-129.
- Erden, M. (2000). *Sosyal Bilgiler Eğitiminde Temel Yaklaşımlar*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Halbwachs, M. (1992). *On Collective Memory*. University of Chicago Press.
- Holton, R. (2013). Küreselleşmenin kültürel sonuçları. (K. Karaman, Çev.). İstanbul Journal of Sociological Studies, 1(47), 59-75.
- İçen, R., & Tuncel, A. (2019). *Toplumsal Hafıza ve Eğitim: Sosyal Bilgiler Dersi Üzerine Bir Değerlendirme*. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 47(1), 45-58.
- İnan, Süleyman. (2014). Sosyal Bilgiler Eğitimi: Nedir, Ne zaman ve Neden? S.İnan (Ed.), Öğretmenler ve Öğretmen Adayları için Sosyal Bilgiler Eğitimine Giriş Kavramlar, Yaklaşımlar, Etkinlikler. (s.1-21). Ankara: Anı Yayıncılık

- Kara, D. (2020). Yerel ve Küresel Düzeyde Kamu Oluşumları. *Uluslararası Eğitim Araştırmaları*, 15(2), 77-91.
- Karabacak, A. (2021). Destanlara karşıtlıklar üzerinden bir bakış: Türk destanlarında kaos ve kozmos. *Yazıt Kültür Bilimleri Dergisi*, 1(1), 115-118.
- Karatekin, K., Çapkın, Ö. & Üstün, S. (2017). Sosyal bilgiler öğretiminde hafıza mekânlarının önemi: Kastamonu örneği. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 8(28), 1-24.
- Kaya, M. (2018). Ulusal Bilinç ve Eğitim. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(1), 45-60.
- Koç, A. (2021). Eleştirel Düşünme ve Folklor Eğitimi. *International Journal of Educational Studies*, 12(4), 67-80.
- Koçak Turhanoglu, F. A. ve Yeşildal, H. (2024). Toplumsal deprem hafızası ve toplumsal dirençlik: Türkiye’de beyaz perdede deprem izi sürmek. *Toplum ve Hekim*, 39(6).
- National Council for the Social Studies. (1994). *Expectations of Excellence: Curriculum Standards for Social Studies*. Silver Spring, MD: National Council for the Social Studies.
- Scott, J., & Morrison, M. (2005). *Transforming Social Worlds: The Role of Document Analysis in Qualitative Research*. In J. Scott & M. Morrison (Eds.), *Researching Educational Contexts* (pp. 67-82). Sage Publications.
- Sönmez, V. (1997). *Sosyal Bilgiler Eğitimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Süt, A. E. (2019). Kültürel miras olarak yöresel yiyeceklerin gastronomik varlık öğelerinin kültürel kimlik üzerinden incelenmesi: Mersin tantunisli örneği [Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi].
- Temizkan, Ö. (2022). Bir Toplumsal Hafıza İnşa Unsuru Olarak Ziya Gökalp’in Kültürel Ulusçuluk Yaklaşımı. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 103-112.
- Temizkan Ö. ve Çakır A. (2024). Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarının toplumsal hafıza bağlamında incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 12, Sayı: 152, Mayıs 2024, s. 250-271
- Ürkün, K. ve Özgürel, G. (2025). Gastronomi perspektifinden kültürel kimlik üzerine nitel bir araştırma: Edremit Körfezi-Balıkesir örneği. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 9(1).
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, G. ve Akman, S. (2020). Simbiyotizm kavramı ve gastronomi turizmi ile ilişkisi. *Aydın Gastronomy*, 4(2), 125-134.
- <https://sozluk.gov.tr/> (03/008/2025 tarihinde erişim sağlanmıştır.)